

kteřé se připravují. Jestliže dnes na území bývalého Československa existuje několik komparatistických proudů, Ďurišinovo pojetí, které de facto radikálně překračuje dosavadní limity a je ve světě snad nejnámější, zaujímá mezi nimi stěžejní místo.

Ivo Pospíšil - Miloš Zelenka

Avantgarda - pojem, tendence, osobnosti

Literaturnyj avangard. Osobnosti razvitija. Russkaja akademija nauk, Institut slavistiky i balkanistiky, Moskva 1993. Red. L. N. Budagovová.

Podnětem k vydání sborníku byla konference „Avantgarda v literaturách zemí střední a jihovýchodní Evropy“. Specifika. Dynamika. Vklad“, konaná Institutem slavistiky a balkanistiky v únoru 1991. Sborník je věnován některým otázkám vývoje avantgardy v 1. třetině 20. století, především filozoficko-estetickým východiskům avantgardy, jejím vztahům k tradici a její roli v evropském kulturně společenském vývoji. Úvod sborníku se zabývá politicko-sociálními kořeny avantgardy; samotný pojem avantgardy je pak zkoumán jak v rovině obecných filozofických a estetických kategorií, tak ve vztahu k dobově podmíněným proudům a směrům (L. N. Budagovová: Avantgarda a pokrok). A. V. Lipatov (Avantgarda, pokušení moci neboli Poetické katalpování do sociální utopie) soudí, že vznik avantgardních směrů souvisí s bouřlivými proměnami evropské společnosti na přelomu století, kdy prudký rozmach vědeckého a technického rozvoje aktualizoval v dosud nebývalé míře otázku po existenci Boha. Praktické důsledky pro avantgardní umění, jež stvářelo ze slov novou skutečnost, a pro umělce, kteří se cítili být jejími stvořiteli, byly zničující: přivodily totiž zánik avantgardy, neboť, jak autor vyvozuje, nutným zakončením tohoto procesu bylo uplatnění principů umělecké tvorby do praxe – a tedy angažování umělců ve společenském a politickém životě (příklad italských futuristů ve fašistickém státě či ruských avantgardních umělců je dostatečně znám). Při výzkumu této „klasiky našeho století“ (Budagovová) konfrontuje A. A. Gugin (romantismus, modernismus, avantgarda) vztah zmíněných literárních směrů k mytologii a způsob, jakým se mytologická tradice aktualizuje podle potřeb a požadavků toho kterého uměleckého směru a stylu. (Zatímco romantici nechtějí rozrušit přirozený řád Kosmu a Přírody, chtějí jen nahlédnout za jeho hranice, avantgardisté jej chtějí rozbít. V poezii, výtvarném umění, dramatu se autorský okruh avantgardy se nezastavil u vytváření principiálně nových textů, ale v souvislosti s akcentováním budoucnosti jsou zřetelné i tendence stvořit nový jazyk. Při tomto tažení proti tradici se ale přitom sami věleňují do proudu tradice.) Autor vymezuje též místo avantgardy v rámci modernismu. Podstatu mýtu avantgardy vidí autor ve zbožštění budoucnosti a ve snaze přiblížit jí vlastní uměleckou prací (jak dovozuje Lipatov, důsledkem bylo přenesení avantgardních principů do politické praxe).

Velký prostor ve sborníku zaujímá blok studií postihujících na konkrétním materiálu jednotlivé aspekty pojmu avantgarda (V. A. Chorev: „Vzpouira mas“ v *Sapožnikách* S. I. Vitkeviče a osud umělce v jeho dramatech; N. O. Jakobovová: Estetický ideál Vitkeviče a osud umělce v jeho dramatech; E. S. Tverdislovová: Realistický detail jako prvek hry fantazie – dílo B. Šulce; O. M. Medveděvová: K problému žánru literatury avantgardy – o Deníku V. Gombroviče; F. L. Kacis: Majakovskij a Erenburg ve Varšavě r. 1927; A. M. Rančin: Avantgardistický podtext v poezii J. Brodského). Německý autor P.-D. Kluge z Tübingenu analyzuje vztah symbolismu a avantgardy v ruské literatuře, přičemž vyvozuje, že avantgarda přijímá a dovádí do krajnosti symbolistická umělecká východiska a postupy a snaží se je přetvářet ve společenskou a politickou praxi, přičemž se ocitá v pasti: masový recipient, k němuž se avantgarda obrací, její sdělení nepřijímá. Studie potvrzuje, že prohlášením avantgardních manifestů nedošlo k zásadnímu přeryvu, k rozchodu s tradicí. Ke stejným závěrům dochází analýza situace avantgardy maďarské (E. N. Maslennikovová) a rumunské (N. S. Osipovová).

Autoři sborníku se (vedle ruské literatury) soustředili na středoevropský literární prostor, počítaje v to i literaturu českou: vedle připomínek F. X. Šaldy, Karla Teigehe, Vítězslava Nezvala, Bedřicha Václavka, Romana Jakobsona ve studii L. N. Budagovové je české avantgardní kultuře věnována studie B. B. Močalovové *České Osvobozené divadlo: text a kontext, zaměřující se na novátorskou transformaci jazyka v souladu s tendencí avantgardního experimentu*.

Jak ukazují závěry jednotlivých studií, jsou vztahy avantgardy k dobové literární a společenské situaci mnohem komplikovanější, než jak by se mohlo zdát z manifestů a deklarácí samotných představitelů avantgardy. Sborník přispívá k mapování tohoto jednoduchého období literárního vývoje počátku 20. století především relativizací jednoznačně definovaného vztahu avantgardy k tradici a sledováním společenských souvislostí tohoto komplexu uměleckých aktivit, jehož teoretická východiska se ukázala být hlavními příčinami jeho pozdějšího rozpadu.

Milan Pokorný

Kontext. Překlad. Hranice. Studie z komparatistiky. Uspořádali O. Král, M. Procházka a V. Svatoň. FF UK, Praha 1996.

Tento trojnázev nese sborník devíti studií spolupracovníků Centra komparatistiky FF UK v Praze, který vyšel jako zvláštní tisk časopisu *Svět literatury*. Již v úvodu se jeho redaktoři hlásí k novému chápání komparatistiky jako oboru, který „...nemá ... předmět svého studia definován specifickým okruhem předmětosti, jako jsou osobní kontakty, autorské výpůjčky, překlady a recenzní ohlasy, ba ani tradičními oblastmi ‚generální literatury‘ (van Tieghem), nýbrž oněmi pojmy a hodnotami, jež tvoří